

Dyslexieprotocol

Saskia Dräer, Suzanne Nuis en Francoise Beljaars

Dit document bevat informatie over de ondersteuning van leerlingen met dyslexie

1. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave.....	2
2. Inleiding.....	3
3. Dyslexie.....	3
3.1. Wat is Dyslexie?.....	3
3.2. Oorzaken van dyslexie.....	3
3.3. Wat zijn de belemmeringen voor dyslectici?.....	4
3.3.1. Automatiseringsproblemen.....	4
3.3.2. Moderne vreemde talen.....	4
3.3.3. Verbale vaardigheden.....	5
3.3.4. Exacte vakken.....	5
3.3.5. Zaakvakken.....	5
4. Wat doet de school?.....	6
4.1. Dyslexieverklaring.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.2. Dyslexiepas.....	6
4.3. Begeleiding.....	6
4.3.1. De dyslexiecoördinator.....	6
4.3.2. De dyslexiecoach.....	7
4.3.3. De mentor.....	8
4.3.4. De docent.....	8
4.3.5. De mediatheek.....	8
4.4. Inzet van ICT hulpmiddelen op het Farelcollege.....	8
4.5.1. Daisyspeler en readingpen.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.5.2. Laptop.....	9
4.5.3. Kurzweil.....	10
4.5. Afspraken.....	11
5. Leerlingen en ouders.....	11
5.1. Wat kan de leerling zelf doen?.....	12
5.2. Wat kunnen de ouders doen?.....	12

2. Inleiding

Het Farelcollege heeft een beleid voor leerlingen met dyslexie. Dit beleid richt zich op herkenning van dyslexie en erkenning van de problemen waar dyslectische leerlingen mee te maken krijgen. Het Farelcollege begeleidt leerlingen met dyslexie. Het doel daarbij is om de leerlingen een diploma te laten halen dat zoveel mogelijk past bij hun intelligentieniveau.

Dit protocol beschrijft de wijze waarop we binnen het Farelcollege omgaan met leerlingen met dyslexie. Hierbij wordt zowel ingegaan op wat leerlingen en ouders van het Farelcollege mogen verwachten, maar ook wat het Farelcollege van de leerlingen en ouders verwacht. Het beleid op gebied van dyslexie is nog volop in ontwikkeling. Dit protocol moet dan ook gezien worden als een 'groeidocument' dat als gevolg van nieuwe ontwikkelingen, ervaringen of inzichten aangepast kan worden.

3. Dyslexie

In dit hoofdstuk zullen we kort ingaan op dyslexie, de oorzaken ervan en de problemen waar dyslectici tegenaan lopen.

3.1. Wat is Dyslexie?

De definitie is opgesteld door de gezondheidsraad in 1995 en luidt:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door hardnekkige problemen van woordidentificatie (lezen) en/of schriftbeeldvorming (spellen). (stichting dyslexie Nederland)

Dit betekent dat het gaat om een ernstige lees- en/of spellingsachterstand die hardnekkig is, ondanks voldoende gelegenheid tot leren.

3.2. Oorzaken van dyslexie

Over de oorzaken van dyslexie is wetenschappelijk geen eenduidigheid. Wel weet men dat de (snelheid van) fonologische verwerking en de oeroepbaarheid van de taalkennis een grote rol spelen. En dan hebben we het dus over bepaalde hersengebieden. Dyslectici hebben moeite om letters (visuele code) snel om te zetten in klanken (auditieve code). De oorzaak van deze problemen ligt vooral aan de kant van de auditieve code. Dyslectici hebben meestal minder talent voor de snelle verwerking daarvan.

3.3. Wat zijn de belemmeringen voor dyslectici?

3.3.1. Automatiseringsproblemen

Deze uiten zich onder andere in de volgende situaties / bij de volgende vaardigheden:

- Directe woordherkenning (technisch lezen); dit kan consequenties hebben voor het begrijpen van de tekst, doordat woorden soms verkeerd gelezen worden of relevante informatie wordt overgeslagen door gebrek aan tijd;
- Het onthouden van woordbeelden (spelling, vreemde talen welke na verworven vaardigheden bij het Nederlands weer opnieuw problemen zullen opleveren)
- Het onthouden van losse op zichzelf staande gegevens (jaartallen, plaatsnamen, muziknoten); dyslectische leerlingen hebben grote moeite met het onthouden van losse gegevens i.v.m. het talige fonologische tekort zoals: rijtjes, woordjes, topografie, formules. Als ze de informatie niet krijgen aangeboden in samenhang met de gegevens, dan zullen ze grote moeite hebben om deze informatie te onthouden
- Begrijpen en formules bij exacte vakken;
- Informatieverwerving
- Twee dingen tegelijk doen, bijvoorbeeld schrijven en luisteren

3.3.2. Moderne vreemde talen

Bij het leren van vreemde talen beginnen de problemen die voor een groot deel overwonnen waren bij het lezen van het Nederlands weer opnieuw. De leerling valt terug op spellend lezen wat niet ten goede komt aan het begrip van de tekst. Bij Engels geven vooral de uitspraak en schrijfwijze van Engelse woorden problemen, omdat deze zeer onregelmatig zijn. Frans en Duits geven problemen vanwege de vele nieuwe klanktekenkoppelingen. Evenals bij de moedertaal zien we dat leerlingen bij vreemde talen moeilijk verschillen kunnen horen tussen de klanken in de woorden;

- Moeite hebben met het uiteen rafelen van woorden en samenvoegen van klanken of klankgroepen;
- Problemen kunnen hebben met de uitspraak of woorden verhaspelen. De uitspraak is vaak matig, want dyslectische leerlingen proberen door een fonetische uitspraak vat te krijgen op de schrijfwijze.
- Problemen kunnen hebben met articuleren; slordig of onduidelijk.
- In sommige gevallen hebben leerlingen ook moeite met het onthouden en toepassen van 'logische' regels en grammatica.

3.3.3. *Verbale vaardigheden*

- Dyslectische leerlingen hebben soms moeite met het vinden van de juiste woorden en maken verbaal soms een zwakke indruk.
- Ze hebben geen problemen om te begrijpen wat anderen bedoelen, maar wel om zelf het verhaal onder woorden te brengen.
- Ze hebben problemen met het mondeling formuleren en geven een voorkeur voor spreken in korte zinnen.

3.3.4. *Exacte vakken*

De hoeveelheid tekst is bij de huidige wiskunde vaak heel groot. Dyslectische leerlingen komen bij het maken van huiswerk tijd te kort omdat ze traag lezen en informatie langzaam verwerken. Proefwerken worden soms slecht gemaakt omdat ze de vraag niet of onvoldoende nauwkeurig kunnen lezen of te weinig tijd hebben om het antwoord te schrijven.

3.3.5. *Zaakvakken*

Niet het begrijpend lezen, maar het technisch lezen veroorzaakt een vertraging van het tempo en problemen met de techniek van het lezen kunnen het begrip van de tekst bemoeilijken. Namen, plaatsen, jaartallen enz., losstaande contextloze gegevens, worden slecht in het permanente geheugen vastgelegd.

4. Wat doet de school?

4.1. Dyslexiepas

Op basis van de dyslexieverklaring en de adviezen uit het dyslexierapport van het orthopedagogische onderzoeksbureau en de wensen van de leerling wordt er een keus gemaakt van welke faciliteiten de leerling gebruik wil maken. Dit zal vermeld worden op de dyslexiepas.

De dyslexiepas is persoonlijk en kan door de leerling gebruikt worden om aan de docent aan te geven dat hij/zij het recht heeft gebruik te maken van de aangegeven faciliteiten. Dit kunnen zijn:

- Tekstvergroting (arial lettergrootte 11)
- Extra tijd voor so's en repetities
- Voorlezen van vragen (indien mogelijk)
- Geen onvoorbereide leesbeurten
- Indien mogelijk mondeling overhoren
- Talen: herhalingsfouten eenmaal tellen

De leerling is zelf verantwoordelijk voor het gebruik van de pas met de daarbij horende compensaties dit houdt in dat de leerling bij iedere les zijn dyslexiepas op de hoek van zijn tafel legt zodat de docent in een oogopslag ziet welke leerling recht heeft op compensatie.

4.2. Begeleiding

Op het Farelcollege werken wij met een team dat zich bezighoudt met de signalering en begeleiding van leerlingen met dyslexie. De dyslexiecoördinator screent leerlingen in de eerste klas en helpt leerlingen en ouders op weg als er (mogelijk) sprake is van dyslexie.

Op school wordt door de dyslexiecoördinator, remedial teacher, dyslexiecoach en docenten aandacht besteed aan de beperkingen van een leerling met dyslexie, maar zeker ook naar hun positieve punten gekeken. Leerlingen kunnen met dyslexie vragen terug vallen op de mentor of de dyslexiecoach.

Wij bieden op school geen specialistische behandeling van dyslexie. Hier zijn speciale instituten voor.

4.2.1. De dyslexiecoördinator

- Hij/zij kijkt naar het advies van de basisschool.
- Hij/zij kijkt naar de leerachterstanden vanaf de basisschool.
- Hij/zij coördineert de afname van de dyslexiesignaleringstests, verwerkt de uitslagen en neemt indien nodig aanvullende leestests af. Als de uitslagen van de tests niet voldoen aan de norm, neemt de dyslexiecoördinator contact op met de ouders/verzorgers en de

leerling om te bepalen of er een rt-traject ingezet moet worden van maximaal 3 maanden.(ALLEEN KLAS 1). Daarna wordt de leerling opnieuw getoetst op lezen en spelling. Als er geen significante verbetering is opgetreden, kan er een dyslexieonderzoek aangevraagd worden. Dit onderzoek wordt door externe specialisten afgenomen.

- Hij/zij verstrekt de dyslexiekaarten aan leerlingen met een dyslexieverklaring
- Hij/zij maakt aantekeningen in het LVS over de begeleiding en voortgang van de leerling.
- Hij/zij houdt een actuele namenlijst bij van leerlingen met een dyslexieverklaring per klas en niveau en verspreid deze lijst onder docenten, mentoren, teamleiders en afdelingsleiders.
- Hij/zij archiveert de officiële dyslexieverklaringen van leerlingen.

4.2.2. *De dyslexiecoach*

Om de continuïteit van zorg te waarborgen, krijgen dyslectische leerlingen direct bij de aanvang van het voortgezet onderwijs een dyslexiecoach toegewezen. Deze dyslexiecoach is gedurende de hele schoolloopbaan de belangenbehartiger van de dyslectische leerling en leert hem zijn problemen zo veel mogelijk zelf op te lossen. De taken die een coach verricht, maken deel uit van het geheel aan voorzieningen die een school biedt.

- Hij/zij ziet er op toe dat er indien nodig een begeleidingsplan komt en dat de leerling bij de opstelling daarvan betrokken wordt.
- Hij/zij coacht en steunt de leerling wanneer de docenten zich niet houden aan gemaakte afspraken.
- Hij/zij zoekt samen met de leerling naar oplossingen bij sociaal-emotionele of acceptatieproblemen .
- Hij/zij houdt wekelijks spreekuur op afspraak voor leerlingen en ouders.
- Hij/zij organiseert lotgenotencontact. Dyslectische leerlingen uit verschillende leerjaren vertellen elkaar hun verhaal en bespreken hun oplossingen voor problemen die zij zijn tegengekomen.
- Afhankelijk van de adviezen in de dyslexieverklaring kijkt hij/zij met de leerling of er ICT hulpmiddelen ingezet kunnen worden.
- Hij/zij maakt aantekeningen in het LVS over de begeleiding en voortgang van de leerling.
- Hij/zij bezoekt met leerlingen de mediatheek om ze wegwijs te maken met de mogelijkheden die er zijn op het gebied van leesboeken. Mogelijk uitgebreid met een bezoek aan de plaatselijke bibliotheek.

4.2.3. De mentor

- signaleert aan het begin van het schooljaar bij het doornemen van de leerling gegevens dat er sprake is van dyslexie.
- Hij/zij vraagt na bij de dyslexiecoördinator of de officiële dyslexie verklaring aanwezig is op school.
- houdt het psychische- en emotionele welzijn van de leerling in de gaten en neemt zo nodig contact op met de dyslexiecoach.
- is contactpersoon voor de leerling, de docenten en dyslexiecoach als het gaat om het uitvoeren van het dyslexieprotocol. Vragen en moeilijkheden komen bij de mentor terecht, de mentor neemt hierover weer contact op met de dyslexiecoach.

4.2.4. De docent

- steunt de leerlingen voor zover dat binnen zijn mogelijkheden ligt in de vorm van stimuleren en motiveren en het geven van extra hulp.
- heeft richting de mentor een belangrijke signaalfunctie.
- Voert de gemaakte afspraken binnen het Farelcollege uit.

4.2.5. De mediatheek

- Hij/zij bestelt in opdracht van de dyslexiecoach luister en KES bestanden bij Dedicon.
- Hij/zij verzorgt het overzetten van de daisybestanden op een SD-kaartje.
- Hij/zij verzorgt het overzetten van de KES bestanden op de laptop.
- Hij/zij beheert de bestanden en draagt er zorg voor dat de bestanden binnen de genoemde termijn geretourneerd worden aan Dedicon,
- Hij/zij zorgt ervoor dat de factuur op tijd bij de administratie komt.
- Hij/zij beantwoordt vragen over het gebruik van ict hulpmiddelen.
- Hij/zij verzorgt de uitleencontracten aan de leerling en beheert deze.

4.3. Inzet van ICT hulpmiddelen op het Farelcollege.

In sommige gevallen kan er gebruik gemaakt worden van ondersteunende apparatuur en software.

Op het Farelcollege mag er zelfstandig gewerkt worden met;

- Readingpen
- Daisyspeler
- Laptop
- Kurzweil en Sprint

- Readingpen : De readingpen is een microcomputer in de vorm van een pen die Nederlandse en Engelse woorden kan scannen en uitspreken.*
- Daisyspeler : spelen cd's af van de Anders Lezen Bibliotheken (Dedicon). Daar kan iemand met dyslexieverklaring schoolboeken, andere boeken en tijdschriften bestellen op cd. Een daisyspeler "leest" een boek voor aan de leerling. De leerling kan dan meelesen. Het tempo van het lezen door de daisyspeler is door de leerling aan te passen. Er kan met de daisyspeler geluidsopnamen gemaakt worden(dictafoon).*

Om leerlingen en ouders kennis te laten maken met deze ICT hulpmiddelen beschikken wij over een daisyspeler en een readingpen. Deze twee hulpmiddelen kunnen afhankelijk van de gewenste faciliteiten in de dyslexieverklaring en na ondertekening van een uitleencontract geleend worden bij de mediatheek. Voor de daisyspeler mag er **een** boek besteld worden bij Dedicon (door de mediatheek) de kosten voor dit luisterboek worden betaald door het Farelcollege. Leerlingen mogen gedurende een jaar de daisyspeler en/of de readingpen lenen. Over het uitleenen van deze hulpmiddelen hebben we afspraken gemaakt zoals genoemd in het uitleencontract.

Indien een leerling veel baat heeft bij het gebruik van de daisyspeler en/of de readingpen kunnen ouders overwegen zelf het hulpmiddel aan te schaffen. De kosten van de aanschaf van de daisyspeler en het bestellen van de boeken bij Dedicon komen voor rekening van de ouders. De aanschaf van de readingpen komt eveneens voor rekening van de ouders. Afsproken is dat leerlingen geen toetsen en schoolexamens maken met de daisyspeler. Afhankelijk van de gewenste faciliteiten genoemd in de dyslexieverklaring mogen leerlingen gebruik maken van een daisyspeler tijdens het centraal examen.

4.3.1. Laptop

Leerlingen mogen na overleg en goedkeuring door de afdelingsleider zelfstandig werken met een eigen laptop. Met de dyslexiecoach worden er afspraken gemaakt over het gebruik en worden de betreffende vakdocenten ingelicht door de dyslexiecoach. De laptop mag niet gebruikt worden bij het maken van toetsen.

4.3.2. Kurzweil

Kurzweil : Is een geavanceerd dyslexiesoftware programma voor technisch en begrijpend lezen, spellen en strategisch schrijven. Leerlingen kunnen met een laptop zelfstandig werken in de les en thuis. Kurzweil leest alle digitale teksten voor, welk bestandstype ook wordt gebruikt. Pdf, Word, internet en overige bestanden vormen geen enkel probleem. Het Scan- en Leerstation zet geautomatiseerd tekst van papier om in een digitale tekst. Zonder dat de lay-out en afbeeldingen van het origineel verloren gaan. De unieke meerkleurige cursor markeert een woord, zin of alinea: de ideale houvast voor actief meelesen. Ook de voorleessnelheid kan zelf worden bepaald. Hierdoor kan de leerling in eigen tempo lezen en oefenen. Achtergrondkleur, lettergrootte en -kleur zijn onbeperkt aanpasbaar. Met een speciale taak balk kan in de office-omgeving worden gewerkt: word-teksten en e-mails kunnen direct worden voorgelezen en bewerkt. Ook is er een sprekende rekenmachine.

Op het Farelcollege mogen leerlingen zelfstandig met het programma Kurzweil werken als dit geadviseerd wordt in de officiële dyslexieverklaring. Dit geavanceerde tekstverwerkingsprogramma heeft veel voordelen voor leerlingen met dyslexie en kent veel gebruiksmogelijkheden. Leerlingen mogen na goedkeuring van de afdelingsleider zelfstandig werken met dit programma op een eigen laptop. Afsproken is dat leerlingen geen toetsen maken met Kurzweil en geen centraal examen maken met Kurzweil

Om leerlingen kennis te laten maken met het programma Kurzweil bestaat er de mogelijkheid om een schooljaar met Kurzweil te werken op school. School heeft voor een leerling een laptop met het programma tot haar beschikking. Boeken worden door de mediatheek besteld en door de mediatheek afdeling geïnstalleerd op de schoollaptop. Kosten voor de boeken worden betaald door het Farelcollege. Indien een leerling met Kurzweil wil gaan werken wordt er van de leerling verwacht dat deze een training volgt bij de firma Lexima om goed te kunnen werken met Kurzweil. Deze kosten komen voor rekening van de ouders. Met de dyslexiecoach worden er afspraken gemaakt over het gebruik en worden de betreffende vakdocenten ingelicht door de dyslexiecoach. Over het uitlenen van de laptop met Kurzweil hebben we afspraken gemaakt zoals genoemd in het uitleencontract. Afsproken is dat leerlingen geen toetsen en centraal examens maken met Kurzweil.

4.4. Afspraken

Op het Farelcollege hebben we met elkaar de volgende afspraken gemaakt waar leerlingen met dyslexie gebruik van mogen maken.

- De leerling krijgt 20% extra tijd of de leerling beantwoordt een paar vragen minder als extra tijd logistiek niet haalbaar is. Per onderdeel kan een vraag minder worden gemaakt.
- De leerling krijgt zo nodig (zie de dyslexiepas) vergroot gekopieerde of in Arial 11 uitgedraaide proefwerken. Dit laatste verdient de voorkeur.
- De leerling mag aantekeningen van medeleerlingen kopiëren, aantekeningen van het bord overnemen is moeilijk voor veel dyslectici. De leerling is zelf verantwoordelijk voor het maken van deze kopieën.
- De leerling krijgt géén handgeschreven kopieën bij toetsen.
- De leerling krijgt op één dag maximaal twee repetities (uitgezonderd in repetitie- of schoolexamen-weken).
- De leerling krijgt, indien gewenst (zie dyslexiepas) extra mondelinge beurten om het cijfer gunstig te beïnvloeden.
- De meeste dyslectische leerlingen hebben moeite met spelling. Voor spellingfouten wordt per sectie een bindende en eenduidige afspraak gemaakt.
- De docent veegt het bord niet te snel schoon.
- Hardop lezen in de klas of een bordbeurt is voor deze leerlingen vaak erg moeilijk, de docent probeert een andere toets methode te vinden (even na de les?).
- De docent schrijft het huiswerk ruim voor het eind van de les op het bord.

Afspraken tijdens schoolexamen en centraal examen

- Extra tijd (20 %).
- Leerling wordt door de afdelingsleider uitgenodigd om aan te geven of hij/zij voor het centraal examen met een daispeler wil werken.
- Leerlingen waarbij in de dyslexieverklaring geadviseerd wordt om met een daispeler te werken mogen bij het centraal examen werken met een daispeler. Dit mag alleen als leerlingen in voorgaande schooljaar op school gewerkt hebben met een daispeler.
- De school kan aanpassingen treffen in de vorm waarin het tentamen/examen wordt aangeboden. De exameneisen gelden onverkort voor dyslectische leerlingen.
- Leerlingen mogen bij het examen gebruik maken van een leesliniaal.

5. Leerlingen en ouders

Tijdens de schoolloopbaan van een leerling bieden we de leerling begeleiding zoals in dit document beschreven. Ouders en leerlingen spelen hier ook een belangrijke rol in.

5.1. Wat kan de leerling zelf doen?

Het is voor de leerlingen soms moeilijk om te accepteren dat ze dyslectisch zijn en voor sommige dingen altijd meer moeite moeten doen dan iemand anders.

Dit vergt veel van het doorzettingsvermogen van de leerlingen.

De school kan dit niet oplossen. Er moeten nu eenmaal eisen worden gesteld, waar ook de dyslectische leerling aan moet voldoen. Soms lopen verschillende zaken wel eens door elkaar en vraagt men zich af waar het knelpunt zit : gebrek aan inzet, een gebrekkige planning, een motivatieprobleem, een lees en/of spellingsprobleem.

Het is belangrijk dat de leerling zelf actief is. Soms moet de leerling zelf nog eens naar de docent om uit te leggen wat er aan de hand is. De leerling kan in overleg met de dyslexiecoach en de docenten aangeven welke hulp het beste werkt.

5.2. Wat kunnen de ouders doen?

Ouders spelen een belangrijke rol bij de schoolcarrière van hun kind. Het is belangrijk dat ouders zelf alert blijven. Bezoek ouderavonden of neem tussendoor contact op met de docent, mentor of dyslexiecoach als u vragen hebt of problemen signaleert omtrent dyslexie.

Ouders kunnen hun kinderen helpen bij het plannen van het huiswerk, teksten voorlezen en overhoren. Tevens bestaat er voor ouders de mogelijkheid om met hun zoon of dochter een gesprek aan te vragen met de dyslexiecoach of in geval van signalering met de dyslexiecoördinator.